

UiO • **Department of Public and International Law**
University of Oslo

Kirsten Sandberg

**Hva kan vi lære av EMD-dommene med tanke på
bruk av sakkyndige?
- og noe om Skivenes-utvalget**

Sakkyndige i barnevernssaker,
Kick-off seminar 4. mai 2023

EMK art. 8

- Inngrep i retten til familieliv må være nødvendig, herunder forholdsmessig
- Dette innebærer også noen prosessuelle krav:
 - Til beslutningsgrunnlaget, som ledd i at partene må ha fått anledning til å ivareta sine interesser i prosessen
 - Til begrunnelsen
- Sakkyndige er relevant for det første, dvs. krav til beslutningsgrunnlaget (dokumentasjon, sakens opplysning)

Strand Lobben mot Norge 2019, generelt (avsnitt 213)

- Om den nasjonale beslutningsprosessen i tilstrekkelig grad har beskyttet foreldrenes interesser, avhenger av **de konkrete omstendigheter**
- Det er i utgangspunktet opp til de **nasjonale domstoler** å vurdere bevisene, herunder hvordan man fastlegger faktum
- Det kreves **ikke** at de nasjonale domstoler **alltid** trekker inn en **psykologisk sakkyndig** for å vurdere f.eks. samvær

Strand Lobben, konkret vurdering

- Det var **ingen oppdaterte sakkyndigrapporter** fra de siste to år, fra 2010 til tingretten avsa sin dom i 2012 (222)
 - Mors advokat hadde bedt om ny rapport, retten avslo (223)
 - Retten innhentet heller ikke rapport av eget tiltak
- **Hvorfor** skulle det vært ny sakkyndig vurdering i denne saken?
 - Mors livssituasjon var **betydelig endret** (220): hun hadde giftet seg og fått et barn til
 - Mangelen på ny sakkyndig vurdering **begrenset den faktiske vurderingen av hennes omsorgsevne** på det aktuelle tidspunktet betraktelig (223)

Flere mangler ved beslutningsgrunnlaget

- **Samværene** hadde begrenset bevisverdi for morens omsorgsevne og kontakten mellom mor og barn (221):
 - Samværet var svært begrenset og bare rettet mot at barnet skulle kjenne til sine røtter. Det tok ikke sikte på å skape et forhold mellom dem
 - Samværene hadde ikke lagt til rette for at mor kunne knytte seg til barnet, f.eks. mht. hvor de ble holdt og hvem som var til stede
- Sakkyndige vurderinger av omsorgsevnen og forholdet mellom mor-barn blir desto viktigere

Flere mangler ved beslutningsgrunnlaget, forts.

- Guttens **sårbarhet** skulle vært bedre begrunnet:
 - I vurderingen av morens omsorgsevne ble barnets spesielle omsorgsbehov særlig vektlagt, i lys av hans sårbarhet
 - Men tingrettens dom inneholdt ikke noe om hvordan sårbarheten kunne ha fortsatt til tross for at han hadde vært i fosterhjem siden han var tre uker gammel
 - Guttens sårbarhet skulle vært vurdert i større detalj
- Sakkyndige vurderinger nevnes ikke særskilt her, men vanskelig å vurdere sårbarhet uten

Abdi Ibrahim, storkammer, 10.12.21, adopsjon

- Storkammer vurderte mors rett til religionsfrihet. Bare brudd på art. 8
- EMD siterer hele den generelle begrunnelsen fra Strand Lobben, men ikke om sakens opplysning (beslutningsgrunnlaget)
- Avveining av interessene: Mor hadde ikke bedt om tilbakeføring, bare motsatt seg adopsjon fordi det er et endelig tiltak. Mynd. hadde likevel plikt til å gi dem **mulighet for fortsatt kontakt** i den grad det er i samsvar med barnets beste
- Samvær en time seks ganger i året. Mellom 2013 og LRs dom 2015 bare møtt hverandre to ganger. Begrenset bevisverdi
- LRs begrunnelse fokuserte på virkningene av tilbakeføring, heller enn grunnene til å bryte all kontakt
- To **sakkyndige vitner** hadde uttalt seg om adopsjon i islam. EMD problematiserer ikke dette. Heller ingenting annet om sakkyndige

A.S., 17.12.19, samværsnekt og sperret adresse

- Tingrettsdom, anke til LR nektet
- Tingretten hadde tatt opp at mors omstendigheter hadde **endret seg**
- Men avslo alle bevis til fordel for mor med ingen eller begrenset begrunnelse, bl.a. en evaluering gjort av hennes private psykiater og en vurdering gjort av to psykologer (privat engasjert)
- Tilstrekkelig bredt og oppdatert beslutningsgrunnlag spesielt viktig når mor har påberopt positiv utvikling, men:
 - Retten hadde avslått mors anmodning om **ny uavhengig sakkyndigvurdering** av hennes foreldreferdigheter. Den siste var fra to et halvt år før retten avsa sin dom i 2015
 - Avslått å la en av de privat engasjerte psykologene **observere** henne med barnet

A.S., 2019, forts.

- Isteden basert sin vurdering primært på **fosterforeldrenes beretning** om barnets utvikling i perioden 2013-2015, uten annet bekreftende bevis (corroboration) enn vitneutsagn fra en veileder i barnehagen og en psykolog ved BUP(? outpatient clinic)
- Også barnets reaksjoner på samværene var først og fremst basert på **fosterforeldrenes** rapporter (riktignok med støtte av barnehagens faglige veileder, som hadde observert de samme reaksjonene). Lite samvær
- De privat engasjerte sakkyndige hadde **forklart barnets reaksjoner** med at barnet savnet moren (jf. Rt. 2002 s. 875, uenighet mellom sakkynd.)
- Mens tingretten mente at reaksjonene hovedsakelig var uttrykk for guttens usikre tilknytning til moren. Uten **uavhengig sakkyndig** vurdering eller observasjon som nevnt var dette ikke godt begrunnet, sa EMD

Pedersen, 10.03.20, se Rt. 2015 s. 110, adopsjon

- Adopsjon av gutt 6½ år. Godtatt av TR, ikke av LR, men av HR. EMD merket seg at HR hadde tilsidesatt LRs enstemmige dom
- TR hadde oppnevnt **sakkyndig**. LR mente at **mandatet** TR hadde gitt var for snevert: gjaldt bare guttens tilknytning til fosterhjemmet, ikke foreldrenes omsorgsevne. LR oppnevnte sakkyndig etter avsluttet bevisførsel.
- Den **sakkyndige** fant ingenting som tydet på at foreldrene manglet omsorgsevne, og mht adopsjon ga hun argumenter i begge retninger
- EMD uttalte at da burde ikke HR gått imot gjenforeningsmålet, på tvers av LR, selv om HR bygget på barnets tilknytning til fosterforeldrene

E.M. m.fl., 20.01.2022, omsorgsovertakelse, samvær og foreldreansvar

- Ikke krenkelse
- Grov omsorgssvikt med fysiske overgrep og manglende beskyttelse
- Grundig og balansert prosess, med bl.a. **sakkyndigrapporter**
- Samvær og gjenforening hadde vært i fokus, nødvendige tiltak for dette iverksatt.
- Barna hørt og ønsket ikke kontakt, viste ulike sterke fryktreaksjoner.
- Reiser spørsmål om morens rett til å representere også barna som klagere, og avviser dette pga åpenbar interessekonflikt (sml Strand Lobben hvor dette ble godtatt)

E.K., komité, 25.11.21, adopsjon

- TRs dom. LR nektet anke. HR avviste saken
- TR lot være å bestille en ny **sakkyndigrapport** i forbindelse med adopsjon. Dette ble kritisert av EMD
- EMD: den eneste sakkyndigrapporten om samvær var fra barnet var under ett år, mens barnet ved adopsjonen var tre år
- TR bygget isteden på **generell kunnskap** om at det er bedre for barnet å bli adoptert enn å være fosterbarn hele barndommen. Dette skaper en spenning med forholdsmessighetskravet i art. 8 nr. 2, fordi det indikerer en systematisk favorisering av adopsjon, mens det etter EMDs praksis bare skal anvendes **unntaksvis**. Dette krever en **individuell vurdering**

F.Z., komité, 01.07.2021, adopsjon

- TRs dom. LR nektet anke. HR avviste saken
- EMD merket seg at TR hadde nektet å oppnevne **sakkyndig** til å vurdere farens **omsorgsevne**
- TR la vekt på manglende bånd mellom faren og barnet, men de hadde ikke fått noen reell mulighet til å utvikle slike bånd
- **Samvær** bare én-to timer fire ganger i året
- Den sparsomme kontakten ga ikke nok erfaring til å trekke klare konklusjoner om farens omsorgsevne
- I lys av nektelsen av å sørge for oppdatert **sakkyndigrapport** fant EMD krenkelse av art. 8 vedr. **beslutningsprosessen**

R.O. 01.07.21, komité, akuttplassing av spedbarn, omsorgsovertakelse, samvær

- Mor hevdet at retten skulle oppnevnt **sakkyndig**
- EMD: det kommer an på de konkrete omstendighetene. I dette tilfellet **ikke nødvendig**. Beslutningsprosessen som helhet ivaretok hennes interesser. To dager i TR, 10 vitner. Pga sakens natur?
- Ikke krenkelse av art. 8 vedr. plasseringen av barnet, men for lite samvær. Seks ganger årlig i to timer tok bare sikte på å bevare kjennskap, og dessuten kunne det gå måneder mellom hvert samvær.

A.L., 20.01.22, samvær

- To sakkyndige for TR, en oppnevnt av retten, en privat. Begge vurdert av BSK. Den rettsoppnevnte fikk ingen bemerkninger, mens den private fikk det.
- EMD nevner bare de to sakkyndigrapportene i forbindelse med at saken var godt opplyst og at partene hadde fått delta i saken fullt ut og fått ivareta sine interesser (45)

K.O. og V.M., 19.11.19, omsorgsovertakelse og samvær

- Omsorgsovertakelsen godtatt, men brudd vedr. samvær. Foreldrene mente det skulle vært oppnevnt **sakkyndig** for nemnda. TR hadde oppnevnt sakkyndig (psykolog) og refererte uttalelser fra den. Foreldrene anførte at denne konkluderte med at de hadde adekvat omsorgsevne, men at TR hadde konkludert motsatt
- TR hadde senere tilbakeført barnet, bl.a. med henvisning til to sakkyndige vitner.
- Ingen kommentar fra EMD om **sakkyndige**

Hernehult, 10.03.20, tilbakeføring

- Nektet tilbakeføring, seks samvær i året. To brødre. Den eldste av tre var tilbakeført
- LR fant at vilkårene for omsorgsovertakelse ikke hadde vært oppfylt, men tilbakeføring ville være skadelig for de to yngste pga tilknytningen
- LR hadde oppnevnt **sakkyndig** som avga skriftlig rapport og vitnet i retten. Bred vitneførsel. LR's prosess var god
- Men det var mangler ved omsorgsovertakelsen av de to yngste, ved at
 - fokus hadde vært på den eldstes situasjon
 - hjelpetiltak hadde ikke vært forsøkt med sikte på disse to
 - samværsavgjørelsene hadde ikke fremmet tilbakeføring
- Ingen kommentarer om **sakkyndige** i den forbindelse

M.L. mot Norge, 22.12.20, adopsjon

- Tingrettsdom. Ankenektelse. Avvist av HR.
- EMD: bred vitneførsel i nemnda og TR, begge over flere dager. Begge var satt med dommerkompetent jurist, fagkyndig og legmedlem. TR oppnevnte **sakkyndig**. Omfattende prosess hvor klageren fikk tilstrekkelig beskyttelse og anledning til å presentere sin sak.
- Grunnene til adopsjon var relevante (barnets sårbarhet og behov for stabilitet), men ikke tilstrekkelige til å gjøre den nødvendig
- EMD trekker ikke TRs **bevisvurdering** i tvil mht barnets sårbarhet eller at hun var godt etablert i fosterhjemmet. Men dette var **ikke ekstraordinært**
- Mor og datter hadde aldri fått anledning til å utvikle en reell tilknytning
- Ingen forsøk på å utvide samværene
- EMD sier den er tilbakeskuende og har en annen rolle enn de nasjonale domstoler

Oppsummering av EMDs krav ang. sakkyndige

- Bevisvurdering er i utgangspunktet de nasjonale domstolars oppgave
- EMD har ikke sagt noe om **hvem** som bør være sakkyndige, annet enn at uttrykket «psychological expert» ofte er brukt
- Lite om **innholdet** i sakkyndigrapporten eller krav til arbeidet
 - Men observasjon av samvær ikke tilstrekkelig til å vurdere omsorgsevnen og forholdet mellom barn og foreldre når samværene er sjeldne og situasjonen unaturlig
- Det EMD særlig sier noe om, er **når** det kreves sakkyndigrapport:
 - Når foreldrene anfører at det har skjedd **endring i deres livssituasjon**
 - Når andre forhold skal vurderes hvor det kan ha skjedd **endringer** siden forrige rapport, f.eks. hva samvær viser om forholdet mor-barn

Oppsummering av EMDs krav, forts.

- Saksforhold som kan kreve sakkyndigrapport:
 - Barnets **sårbarhet** må dokumenteres godt. Kan kreve sakkyndig
 - Barns **reaksjoner etter samvær**. Kan ikke bare bygge på fosterforeldrenes utsagn
 - **Barnets utvikling**, samme
 - Betydningen for barnet av å **bli adoptert** må vurderes konkret
- HR omtaler det EMD sier om sakkyndige, som «illustrasjoner» på at det avgjørende er en samlet vurdering av grunnlaget (HR-2020-661-S avsnitt 153-154 og 159-160). Litt svakt?

Skivenes-utvalget (Barnevernsutvalget):

NOU 2023: 7 Trygg barndom, sikker fremtid,

Behov for mer kunnskap

- Viser til at mangelen på kunnskap om bruken av sakkyndige har blitt påpekt i flere sammenheng
- Om behovet for sakkyndige:
 - når det trengs spisskompetanse og ekspertise som beslutningstakerne i de ulike delene av barnevernssystemet ikke besitter selv. Størst i nemnda og domstolen, som ikke selv utreder
 - «second opinion», ved at saken belyses av en uavhengig instans med en nøytral rolle overfor både barnevernstjenesten og familien

Premisser for bruk av sakkyndige

- Rett kompetanse
- Resultatet bør være personuavhengig
- Ikke bindinger til saken eller noen av partene

Rett kompetanse

- Tilgangen for dårlig i deler av landet
 - Trenger mer spesialisert kompetanse. Manglende kunnskap særlig om sped- og småbarn og familier med minoritetsbakgrunn
 - Registeret over sakkyndige gir ikke tilstrekkelig informasjon
- Rettssikkerhetsproblem

Unngå uheldige variasjoner mellom sakkyndige

- Grunn til bekymring ut fra noen studier og Barnevoldsutvalget
- BSKs kvalitetsvurdering tyder ikke på utfordringer, men BSK kontrollerer ikke kvaliteten på det kliniske arbeidet
- Svakheter ved mandatene:
 - Kan være upresise
 - Oppdragsgivere ber om bredere utredning enn den sakkyndige har kompetanse til
 - Sosialarbeidere som bestiller rapporter mangler kompetanse til dette
 - Dommere mangler trening i å vurdere bevis gitt av eksperter

Manglende nøytralitet og uavhengighet

- Mange viser til dette, også innspill til utvalget
- Men ikke klare holdepunkter, og andre innspill sier noe annet
- Samtidig potensielle legitimitetsproblemer ved bindinger mellom den sakkyndige og barnevernstjenesten, som oppdragsgiver
- Tilliten til sakkyndige er størst blant dommere, mer varierende i barnevernet og lavest hos den private part
- Større tillit til rapporten når retten har oppnevnt sakkyndig enn når barnevernet eller private part har oppnevnt

Utvalgets forslag

- Bare nemnd og domstoler skal kunne oppnevne sakkyndige
 - For å få (deler av) saken utredet av uavhengig, og for å samtale med barnet
 - Anbefaler at Bufetat etablerer tverrfaglige fagmiljøer til å bistå kommunene. Erstatte behovet for sakkyndige
- Forskriftsfeste krav til sakkyndiges arbeid og rapport
- Forskriftsfeste krav til mandat
- Styrke BSKs kontroll gjennom stikkprøver
- Krav til spesialkompetanse hos sakkyndige i barnevernssaker
- Vurdere om fagkyndige bør involveres i saksforberedelse for nemnd og domstoler
- Vurdere bruk av flere sakkyndige i samme sak

Takk for meg!